

AZ EÖTVÖS-VERSENY

Radnai Gyula

ELTE Anyagfizikai Tanszék

Ez az ország legrégebbi fizikaversenye.

Matematikai-fizikai versenynek indult, 115 évvel ezelőtt, 1894-ben. Ugyanabban az évben, amikor Arany Dániel megindította a Középiskolai Matematikai Lapokat. Ez év nyarán lett Eötvös Loránd kultuszminiszter, s az akkor még csak három éve alapított Matematikai és Fizikai Társulat vezetősége úgy döntött, hogy egy őszi Tanulóverseny indításával is emlékeztetessé teszi ezt az eseményt az utókor számára. Eötvös, aki a Társulat alapító elnöke volt, érmeket készíttetett, amelyeket ezután minden évben kiosztottak a versenyen legjobban szereplő két diák, az első és a második „bárá Eötvös díjat” elnyert versenyző számára. Ma már egyetlen példánya sincs meg ennek az érmenek, viszont az elmúlt húsz évben a nyertesek olyan emléklapot vihettek haza, amin ennek az érmenek az Eötvös hagyatékban megőrzött tervrajza szerepelt.

Időközben a Tanulóverseny – talán a Versenybizottság matematikus elnökének, König Gyulának erőteljes ráhatására – igazi matematikaversennyé vált. Az Elnök úr egyetlen évben, 1902-ben szállt csak ki a Versenybizottságból, amikor a fia, König Dénes indult a versenyen. Jól tette, a fiú megnyerte a versenyt. 1913-ban meghalt König Gyula, 1914-ben Rátz László abbahagyta az Arany Dánieltől átvett Középiskolai Matematikai Lapok szerkesztését, kiadását. A Tanulóverseny ekkor még folytatódott, 1913-ban Radó Tibor, 1914-ben Zigány Ferenc nyerte meg a versenyt. Mindketten nevezetes matematikusok lettek később: Radó külföldön, Zigány itthon, a műegyetemen. 1914-ben kitört az első világháború.

Egy premontrei szerzetes, Károly József Ireneusz nagylelkű anyagi támogatásával 1916-ban indult meg a Társulat fizikai Tanulóversenye. Eötvös vállalta a Versenybizottság elnöki tisztségét, Bartoniek Géza, akkor már az Eötvös Collegium igazgatója és Mikola Sándor, a Fasori Evangélikus Gimnázium fizikatanára vállalták a zsűritagságot. Ebben az évben Jendrassik György nyerte meg a versenyt, Szilárd Leó lett a második. A következő évben Sztrókay Pál nyert, Náray-Szabó István lett a második. Ma már tudjuk, mindegyiküket a természettudomány felé terelte ez a 18 éves korukban elért siker. 1925-ben Faragó Andor újraindította a KöMal-t, most már Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok néven. A Lapok feladatmegoldói közül sok versenynyertes került ki később.

1943-ig párhuzamosan folyt a két társulati Tanulóverseny. Minden tanév elején, általában október egymást követő két hétvégén rendezték meg ezeket a versenyeket, egyenlő feltételekkel. Tetszőleges számban indulhattak rajta az abban az évben érettségizett diákok, és minden segédeszközt lehetett használni a feladatok megoldásához. Élesen különbözött ez az akkor már több tantárgyból is megrendezett OKTV-től, amelyen minden gimnázium csak egyetlen versenyzőt indíthatott és semmilyen segédeszközt se lehetett használni a feladatok megoldásához. A két háború között a matematikai Tanulóversenyt hívták Eötvös versenynek, míg a fizikaversenyt Károly Irén versenynek nevezték. 1925-ben Teller Ede, 1926-ban Bakos Tibor mindkét versenyt megnyerte.

A második világháború után 1949-ben indultak újra ezek a versenyek, de ekkor már – és azóta is – a fizikaverseny neve lett Eötvös-verseny, míg a matematikaversenyt Kürschák Józsefről nevezték el. A legutóbbi, 2008-ban tartott verseny volt tehát a 60. Eötvös Loránd Fizikaverseny. 1988-ig Vermes Miklós volt a Versenybizottság elnöke, 1988-tól Radnai Gyula látja el ezt a feladatot. A mai Versenybizottság tagjai Gnadig Péter, Honyek Gyula és Károlyházy Frigyes. Az 1960-as évek óta már nemcsak érettségizettek indulhatnak az Eötvös-versenyen, hanem középiskolások is. Egy időben az egyetemi felvételi vizsgát is kiváltotta egy jó helyezések az Eötvös-versenyen, akkoriban a IV. osztályos gimnazisták tették ki a versenyzők nagyobbik felét. Mára már ez az ösztönző erő megszűnt, viszont újra előtérbe került a verseny megnyerésének presztízs értéke.

1993 óta indulhatnak a versenyen a szomszéd országokban élő, de a fizikát magyarul tanuló és értő diákok is. Közülük néhányan már szép sikert értek el az Eötvös-versenyen. 1994-ben Mizera Ferenc, aki a révkomáromi Selye János Gimnáziumban érettségizett, harmadik díjat nyert. 1996-ban Biró Domokos Botond, aki a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceumban és Varga Tamás, aki Révkomáromban érettségizett, második díjat kapott. 1998-ban Szőke Szilárd-Zsigmond, aki a temesvári Bartók Béla Líceumban érettségizett, harmadik díjas lett. 2001-ben Borbély Sándor, aki a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceumban érettségizett, ugyancsak harmadik díjat kapott. 2003-ban Rakyta Péter is harmadik díjas lett, ő akkor még a révkomáromi Selye János Gimnázium 12. évfolyamára járt. Érettségizettként is elindult a 2004. évi versenyen, ekkor még jobb eredményt ért el: második díjat kapott. 2006-ban Konczer József jött a révkomáromi Selye János Gimnázium 12. évfolyamáról és mindjárt el is vitte az egyik második díjat. Ő is indult a következő évben, már érettségizettként, és újra második díjas lett. Ebben az évben, 2007-ben, dicséretet kapott Papp László, aki a romániai Margittában, az O. Goga Nemzeti Kollégiumban érettségizett. Nem véletlenül szerepel itt többször is ugyanaz a gimnázium: egy-egy kiváló felkészítő tanár évtizedeken keresztül vezethet újabb és újabb tehetséges diákokat a sikerek felé. Nemcsak Magyarországon és nemcsak a sportban igaz tehát ez a megállapítás!

Talán érdemes lenne elgondolkozni azon, nem lehet-e az erre a célra létesített Ericsson díjat kiterjeszteni a határainkon túl dolgozó, kiváló versenyfelkészítő, magyar nemzetiségű tanárookra is.

Okkal és joggal vethető fel a kérdés: mitől olyan sikeres ez a verseny, mi tartotta fenn a hírét, egyáltalán a létezését az egész elmúlt században. Miért indulnak rajta mind a mai napig a legjobbak, akik pedig már „révbe értek”, bizonyították tehetségüket az iskolában, a megyében, a fővárosban, sok más versenyen? Egyetlen jó válasz adható erre: az Eötvös-verseny legfőbb értéke kiváló prognosztikus ereje a tehetségek kiválasztásában. Ezért van presztízs értéke az itt kapott díjnak, dicséretnek. Sok példát lehetne felhozni erre a verseny eddigi történetéből, megtettem már ezt más helyen (l. pl. Radnai Gyula: Az Eötvös-verseny centenáriuma. Tények, képek, gondolatok; Fizikai Szemle XLIV, 421-424, 1994) Most csupán egyetlen tény szeretnék kiemelni, éppen a verseny legújabb történetéből.

A legutóbbi Eötvös-versenyen, 2008-ban, az alábbi eredmény született:

Első díjat kapott két érettségizett versenyző: Almási Gábor és Szolnoki Lénárd. Egyikük már az ELTE, másikuk a BME fizika szakos hallgatója volt akkor, vagyis már „sínen voltak”.

Második díjat kaptak: Lovas Lia Izabella és Balogh Máté.

Harmadik díjat kapott: Farkas Márton.

Dicséretet kaptak öten, köztük Wang Daqian (Az Eötvös-versenyen indulhatnak a Magyarországon, magyar iskolában tanuló külföldi állampolgárok is.)

Az ezt követő fizikai diákolimpiára összeállított ötfős csapatba mind a négyen bekerültek a válogató versenyen. Valamennyien a 12. évfolyamra jártak 2008/09-ben. Ezek után Mexikóban a nemzetközi diákolimpián, 2009 júliusában, az alábbi eredmény született:

Aranyérmes lett: Lovas Lia Izabella.

Ezüstérmes lett: Balogh Máté, Farkas Márton, Wang Daqian.

Bronzérmes lett az ötödik csapattag, Varga Ádám, aki még nem indult Eötvös-versenyen.

Az utóbbi években az Eötvös-verseny ünnepélyes eredményhirdetésére meghívást kapnak a 25 és 50 évvel ezelőtti díjazottak is. Olykor az erről készülő közös fényképre is sikerül odahívni őket. És éppolyan lámpalázasan ülnek be vagy állnak oda a fiatalok közé, mint 25 vagy éppen 50 évvel ezelőtt. Akit érdekelnek ezek a képek és tudósítások a feladatokról, megoldásokról és a díjkiosztásról, megtalálhatja őket az Eötvös Loránd Fizikai Társulat honlapján, a Versenyek között, ha rákattint az Eötvös Loránd Fizikaversenyre.

Jó szórakozást és minél több sikeresen szereplő tanítványt kíván a Versenybizottság a Konferencia valamennyi résztvevőjének az eljövendő Eötvös-versenyekre!

SZERZŐ

Radnai Gyula

ELTE Anyagfizikai Tanszék

1117 Budapest,

Pázmány Péter sétány 1/A

E-mail: radnaigyula@ludens.elte.hu